

पंचायत राज संस्थांनी त्यांच्या विभाग
स्तर, जिल्हा स्तर, तालुका स्तरावर, व
ग्राम स्तरावर दिव्यांगासाठी तक्रार
निवारण अधिकारी नियुक्त करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
ग्राम विकास विभाग
शासन निर्णय क्रमांक : दिव्यांग-२०२० / प्र.क्र. ५५/२०२०) / वित्त-३
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२,
दिनांक : १० डिसेंबर, २०२०

संदर्भ :-

- १) शासन निर्णय क्रमांक : जिपउ -२०१८ / प्र.क्र.५४ / वित्त-३ दि.२५ जुन,२०१८
- २) सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग यांचे परिपत्रक क्र. अपंग -२०१५ / प्र.क्र.५५ /
अ.क्र.२ दि.१८.११.२०१५
- ३) सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग यांचे क्र. अपंग-२०१५ / प्र.क्र.५५ / अ.क.२,
दि.१८.११.२०१५ चे पत्र .
- ४) सामाजिक न्याय विभाग अ.शा.पत्र क्रमांक अपंग-२०१७/प्र.क्र.५ / अ.क.२,
दि.२८.०४.२०१७
- ५) केंद्र शासनाचा निः समर्थ (अपंग) व्यक्ती अधिनियम २०१६ (The Rights oF Persons
With Disabilities Act,२०१६)
- ६) मा.राज्यमंत्री (ग्रामविकास) यांच्या अध्यक्षतेखालील दि.३१.१०.२०१७ रोजीची बैठक.

प्रस्तावना :-

केंद्र शासनाने दिव्यांग व्यक्ती हक्क अधिनियम २०१६, हा कायदा दि. १७.०४.२०१७ पासून संपूर्ण देशभर लागू केला आहे . सामाजिक न्याय विभागाने संदर्भाधीन दि. २८ एप्रिल, २०१७ च्या अर्धशासकीय पत्रान्वये केंद्र शासनाच्या उपरोक्त अधिनियमा मधील तरतुदीनुसार कार्यवाही करण्याबाबत कळविले असून विभागाने पंचायत राज संस्थानी त्यांच्या स्वउत्पन्नातून ५ % निधीतून घ्यावयाच्या अंपंग कल्याणासाठी योजना व खर्चाबाबत मार्गदर्शक सूचना दि.२५.०६.२०१८ रोजीच्या शासन निर्णयाद्वारे दिल्या आहेत.

मा. सर्वोच्च न्यायालयाने सिहिल रिट याचिका क्र. ११६ /१९९८ (जस्टीस सुनंदा भंडारी विरुद्ध युनियन ऑफ इंडिया व इतर) या प्रकरणात दिव्यांग व्यक्ती हक्क अधिनियम २०१६ या अधिनियमातील तरतुदी अन्वये राज्य शासनाच्या विविध विभागांची जबाबदारी निर्धारित केलेली आहे . त्यानुसार या संबंधीत तरतुदीची तंतोतंत व काटेकोरपणे अंमलबजावणी करण्याच्या उद्देशाने व दिव्यांगांच्या तक्रारीची योग्य दखल घेण्याच्या दृष्टीने विभाग स्तर, जिल्हा स्तर, तालुका स्तर व ग्राम स्तरावर दिव्यांग तक्रार निवारण अधिकारी नेमण्याची बाब विचाराधीन होती. त्याअनुषंगाने पुढील प्रमाणे शासन आदेश देण्यात येत आहे.

शासन निर्णय :-

दिव्यांग कल्याण आयुक्तालयाने केंद्र शासनाच्या दिव्यांग व्यक्ती हक्क अधिनियम २०१६ मधील कलम २३ नुसार दिलेल्या निर्देशास अनुसरून ग्रामविकास विभागांतर्गत पंचायतराज संस्थेच्या विभाग स्तरावर खालील प्रमाणे तक्रार निवारण अधिकारी म्हणून घोषित करण्यात येत आहे.

१. विभागीय स्तरावर- उपआयुक्त (विकास)
२. जिल्हा स्तरावर - उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी (सामान्य प्रशासन विभाग)
३. तालुका स्तरावर - गट विकास अधिकारी
४. ग्रामस्तरावर - ग्रामसेवक

२. दिव्यांगाच्या तक्रार निवारण प्रकरणी संबंधीत अधिकाऱ्यांनी विहित पद्धतीचा अलवंब करून , विहित अटी व शर्तीच्या अधिन राहून सदर आदेशाची काटेकोरपणे अंमलबजावणी करणे बंधनकारक राहील. तसेच, कार्यवाही होत नाही असे निर्दर्शनास आल्यास संबंधित अधिकारी/ कर्मचाऱ्यावर शिस्तभंगाची कार्यवाही करण्यात येईल.

३. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२०१२०१५५५५१३२० असा आहे . हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकीत करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(विजय चांदेकर)
अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत :-

मा. राज्यपाल यांचे सचिव,

मा.मुख्यमंत्री यांचे कार्यालय,

मा.अध्यक्ष/उपाध्यक्ष, विधानसभा, विधानभवन, मुंबई

मा.सभापती/उपसभापती, विधानपरिषद, विधानभवन, मुंबई,

मा.विरोधी पक्षनेते, विधानसभा, मुंबई यांचे कार्यालय,विधानभवन, मुंबई,

मा.विरोधी पक्षनेते, विधानपरिषद, मुंबई यांचे कार्यालय, विधानभवन, मुंबई,

सर्व मा. विधानसभा व विधान परिषद सदस्य.

सर्व जिल्हा परिषदांचे मा.अध्यक्ष.

मा. मुख्य सचिव यांचे स्वीय सहाय्यक, मंत्रालय, मुंबई.

सर्व अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव / सचिव , मंत्रालयीन सर्व विभाग.

आयुक्त, अंपंग कल्याण आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य , पुणे.

सर्व विभागीय आयुक्त (महसुल).

महालेखापाल, महाराष्ट्र-१ (लेखा परीक्षा), मुंबई (पाच जादा प्रतीसह)

महालेखापाल , महाराष्ट्र-२ (लेखा परीक्षा), नागपूर (पाच जादा प्रतीसह)

महालेखापाल, महाराष्ट्र-१ (लेखा व अनुज्ञेयता), मुंबई (पाच जादा प्रतीसह)

महालेखापाल, महाराष्ट्र-२ (लेखा व अनुज्ञेयता), नागपूर (पाच जादा प्रतीसह)

महालेखाकार (स्थानिक संस्था) महाराष्ट्र-१, मुंबई (पाच जादा प्रतीसह)

महालेखाकार (स्थानिक संस्था) महाराष्ट्र-२, नागपूर (पाच जादा प्रतीसह)

संचालक तथा मुख्य लेखा परिक्षक , स्थानिक निधी लेखा, म.रा.कोकण भवन, नवी मुंबई.

सर्व सहमुख्य लेखा परिक्षक, स्थानिक निधी लेखा.

(कोकण, /रत्नागिरी /पुणे / नागपूर /औरंगाबाद / अमरावती)

सर्व सह / उप सचिव , ग्राम विकास विभाग.

जिल्हाधिकारी (सर्व),

सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी .

मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व)

सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी

वित्त विभाग (व्यय-१५ / अर्थोपाय / वित्त आयोग कक्ष)

ग्राम विकास विभाग (सर्व कार्यासने)

निवड नस्ती /वित्त -३.